

УДК 364.4

**НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ
В УНІВЕРСИТЕТАХ США**

Ящищак Ірина, аспірантка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
ORCID ID 0000-0002-4600-7254
E-mail: yaryna1988@gmail.com

У статті порушено тему соціальної підтримки здобувачів освіти в університетах США. Визначено напрями соціальної підтримки в американських закладах вищої освіти. Обґрунтовано ідею про те, що соціальна підтримка студентів в університетах США здійснюється за тими ж напрямками, що і в університетах України. Особливу увагу приділено соціальній підтримці військовослужбовців, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей. Узагальнено практичний досвід соціальної підтримки названої категорії здобувачів освіти студентською службою Корнельського університету (Cornell University). Запропоновано перспективні напрями наукових пошуків у цій сфері.

Ключові слова: студентська служба; соціальна підтримка; напрями соціальної підтримки; соціальна підтримка військовослужбовців і ветеранів; освітня платформа.

**COURSES OF SOCIAL SUPPORT FOR STUDENTS
IN US UNIVERSITIES**

Iashchyschak Iryna, Postgraduate Ternopil National Pedagogical Volodymyr Hnatiuk University
ORCID ID 0000-0002-4600-7254
E-mail: yaryna1988@gmail.com

The article raises the topic of social support for students in US universities. It was found that the social support of students is the activity of the social service of the educational institution to help them solve pressing social, psychological and pedagogical problems that arise in the process of learning and life. It was found that the social support of higher education seekers is aimed at creating optimal conditions for learning, stimulating awareness of the nature of problems, preparation for their avoidance or independent solution. The directions of social support in American institutions of higher education are determined: work with freshmen, work with those who have learning difficulties, work on leadership development, work with those who need employment, work with students who came to study from other countries, work with military and military veterans, work with students with disabilities, work with those who use alcohol or drugs, work with lesbians, gays, bisexuals and transgender people, work with representatives of different religious communities. The idea that social support of students in US universities is carried out in the same areas as in Ukrainian universities is substantiated. Special attention is paid to the social support of servicemen, military veterans and their families, as one of the most popular areas of social support in US universities is working with servicemen and military veterans – the number of students in this category to student services is higher than others. The practical experience of social support of this category of students by the student service of Cornell University is summarized. Promising directions of scientific research in this field are offered.

Keywords: student service; social support; areas of social support; social support for servicemen and veterans; educational platform.

Постановка проблеми. Соціальна підтримка індивіда (групи людей) існує в усіх сферах суспільного життя, зокрема і в освіті. Необхідність соціальної підтримки зумовлена проблемами, які виникають у взаємодії людини з соціумом і не можуть бути вирішені нею самостійно або вирішуються з великими затратами [8, с. 222]. Що стосується освіти, то соціальна підтримка надається особам у зв'язку з проблемами, які з'являються в них під час навчання [6, с. 32]. Наявність/відсутність соціальної підтримки значно впливає як на процес здобуття освіти, так і на його результат, адже студент, який відчуває підтримку протягом навчання, ефективніше витрачає час на засвоєння знань, формування нових умінь і навичок і легше долає труднощі [4, с. 43].

Саме тому, на наш погляд, сьогодні важливо вчасно виявляти проблеми, які зумовлюють необхідність соціальної підтримки та навчитися їх попереджувати; дослідити умови, за яких соціальна підтримка є максимально ефективною й уміти їх створювати; проаналізувати наявний досвід соціальної підтримки студентів у різних типах закладів вищої освіти (ЗВО) в Україні та закордоном і спрогнозувати можливості використання його позитивних аспектів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідність соціальної підтримки студентів та очевидність її позитивного впливу на результативність процесу навчання зумовлює те, що її різні аспекти часто стають предметом наукового пошуку. Так, роль студентських служб у розв'язанні соціальних проблем студентів вивчала Н. Романова [6]; теоретичні аспекти соціальної підтримки здобувачів вищої освіти дослідив Г. Сень [7]; види соціальної підтримки студентів охарактеризувала Л. Шумна [10]; значення партнерської взаємодії для розвитку соціальної підтримки в умовах закладу вищої освіти обґрунтувала С. Коляденко [3]; критерії ефективності соціальної підтримки студентів з особливими потребами розробив М. Чайковський [9]. Незважаючи на значний науковий інтерес до соціальної підтримки здобувачів вищої освіти, вважаємо за необхідне більш ґрунтовно дослідити цей вид соціальної роботи, особливо – досвід його реалізації за різними напрямками. Вивчення соціальної підтримки студентів в університетах США дасть змогу в майбутньому імплементувати кращі досягнення американських студентських служб у вітчизняних ЗВО, підвищити якість надання цими закладами освітніх послуг та посилити результативність професійної підготовки фахівців.

Метою нашої статті є виявлення і характеристика напрямів соціальної підтримки студентів в університетах США, обґрунтування можливостей використання позитивного досвіду у ЗВО України. Для реалізації поставленої мети ми передбачали виконання таких завдань: розкрити суть соціальної підтримки студентів у ЗВО; визначити напрями соціальної підтримки здобувачів вищої освіти в університетах США, виявити найпоширеніші та охарактеризувати один із них; обґрунтувати можливості використання в Україні позитивного досвіду соціальної підтримки студентів в університетах США.

Виклад основного матеріалу. Соціальна підтримка студентів – це діяльність соціальної служби закладу освіти з надання їм допомоги у вирішенні назрілих соціальних, психологічних й педагогічних проблем, що виникають під час навчання та життєдіяльності. Соціальна підтримка здобувачів вищої освіти спрямована на створення оптимальних умов для навчання, стимулювання усвідомлення сутності проблем, підготовку до їх уникнення чи самостійного

розв'язання [6, с. 33–34]. Як вид соціальної роботи соціальна підтримка студентів сприяє засвоєнню ними суспільних норм і правил; оволодінню досвідом поведінки й виконання функцій, необхідних для подальшої самореалізації в соціумі; формуванню соціальних якостей та готовності бути повноцінними членами соціуму і справжніми професіоналами [8, с. 226].

Американські університети мають багаторічний досвід соціальної підтримки студентів, викладачів і працівників. На основі аналізу діяльності студентських служб Університету в Берклі, Каліфорнія (University of California, Berkeley) [11], Університету Фордхем (Fordham University) [15], Університету Джорджа Вашингтона (The George Washington University (GWU)) [14] та Корнельського університету (Cornell University) [12], можемо з упевненістю зазначити, що соціальна підтримка здобувачів освіти в усіх цих закладах відбувається за такими напрямками, як: робота з першокурсниками; робота з тими, хто має проблеми в навчанні; робота з розвитку лідерства; робота з тими, хто потребує працевлаштування; робота зі студентами, які приїхали на навчання з інших країн; робота з військовими та ветеранами військової служби; робота зі студентами з інвалідністю; робота з тими, хто вживає алкоголь чи наркотики; робота з лесбійками, геями, бісексуалами й трансгендерами; робота з представниками різних релігійних спільнот тощо.

Порівнюючи названі напрями роботи в університетах США та України, приходимо до висновку, що студентські служби американських університетів працюють за тими ж напрямками, що й українських [4, с. 45]. Хоча, треба визнати, що соціально-психологічні служби в університетах України не виокремлюють такі напрями, як: робота з тими, хто вживає алкоголь чи наркотики; робота з лесбійками, геями, бісексуалами й трансгендерами; робота з представниками різних релігійних спільнот. Як стверджують працівники цих служб, ситуацію можна пояснити тим, що серед українського студентства не прийнято відкрито заявляти про свою схильність до вживання алкоголю (наркотиків), обговорювати сексуальну орієнтацію чи віросповідання, оскільки українці, як правило, вважають ці теми надто особистими й намагаються вирішити проблеми, пов'язані з ними, самотужки.

Під час дослідження ми також виявили, що одним із найбільш затребуваних напрямів соціальної підтримки в університетах США є робота з військовослужбовцями та ветеранами військової служби – кількість звернень студентів цієї категорії до студентських служб є найбільшою і становить приблизно 47 % від загальної кількості звернень [16].

Оскільки сучасна Україна перебуває в стані повномасштабної війни з росією, основний тягар якої несуть на собі військовослужбовці Збройних Сил України, більш докладно розглянемо напрям соціальної підтримки «робота з військовослужбовцями та ветеранами військової служби», адже після перемоги над ворогом багато сьогоденних військовослужбовців повернуться до цивільного життя і задля відбудови країни здобуватимуть освіти.

Проаналізуємо, як надають соціальну підтримку такій категорії осіб у Корнельському університеті. Корнельський університет ми обрали для прикладу тому, що саме в цьому закладі на різних факультетах навчається багато військовослужбовців, ветеранів і членів їх сімей (близько 17 % від загальної кількості студентів) [2]. Окрім того, університет знаходиться в штаті Нью-Йорк, де

проживають приблизно 60 тис. військовослужбовців та майже 900 тис. ветеранів. Більшість із них, повертаючись до цивільного життя, організують власний бізнес (Нью-Йорк займає 4-е місце в США за кількістю малих підприємств, що належать ветеранам), для успішного функціонування якого необхідні відповідні знання, уміння й навички [1, с. 43]. Саме тому, а також завдяки пільгам, які отримують для здобуття освіти, багато американських військовослужбовців і ветеранів навчаються в університетах (зокрема, на різноманітних короткострокових курсах і тренінгах, проходять стажування тощо) [5, с. 190].

Корнельський університет привернув нашу увагу й тим, що він є одним із двох приватних університетів Сполучених Штатів, які беруть участь у програмі ланд-грант (вона передбачає додаткове державне фінансування окремих його коледжів). Також він є членом Ліги плюща (асоціації восьми найстаріших американських університетів, учасники якої відзначаються строгим відбором студентів (за статистикою лише 8–14% абітурієнтів, допущених до іспитів, стають студентами), залученням найкращих викладачів, високою якістю освіти і схильністю до своєрідного соціального елітизму) та першим у світі транснаціональним університетом [9]. Університет дає можливість здобувати освіту не лише військовослужбовцям і ветеранам військової служби, а й членам їхніх сімей.

Соціальну підтримку студентів Корнельського університету, зокрема й названій категорії, забезпечує студентська служба (Student Services). Її офіс є центром надання консультацій та підтримки студентів для досягнення ними особистих, академічних та професійних цілей. Саме студентська служба університету об'єднала всіх студентів-військовослужбовців та ветеранів військової служби в Корнельську військову спільноту (Cornell's military community) [13].

Наскрізним елементом більшості навчальних програм Корнельського університету є формування та розвиток у здобувачів освіти лідерських якостей. Навіть під час проходження базових курсів їхні програми й випробування побудовані так, щоб спонукати студента розкритися та знайти в собі якості керівника, який веде за собою колектив, насамперед у екстремальних умовах. Обсяги і масштаби програм додаткової освіти, орієнтованих на військовослужбовців і ветеранів, щороку розширюються, щоб задовольнити потреби різних категорій осіб, наприклад, ветеранів з інвалідністю, тих, хто перебуває в неблагополучному економічному становищі (включно з безпритульними ветеранами), тих, хто потребує працевлаштування тощо [12]. Зазначимо, що на мотивацію американського військовослужбовця щодо власного розвитку впливає насамперед підтримка з боку командирів. Як вважають американські військові, освіта для підлеглих – це інвестиції в майбутній успіх підрозділу. Показовим є приклад, коли в Збройних Силах США на посади, пов'язані зі сферою державних закупівель (навіть на найнижчому рівні), можуть призначатися лише випускники профільних навчальних закладів, що мають відповідні сертифікати. У такий спосіб вирішується питання фахового підходу (адже процедури закупівлі, договірної роботи, взаємовідносини з виконавцями робіт, постачання в армії є надзвичайно складними) та одночасно мінімізуються корупційні ризики [16].

Студентська служба університету працює з військовослужбовцями, ветеранами військової служби та їхніми сім'ями через спеціально створену спільноту – Veterans Colleague Network Group (VCNG). Це спонсорована університетом група співробітників, робота якої спрямована на набір студентів названої категорії; вивчення проблем, які виникають у них протягом навчання; їх правовий захист (у разі необхідності); організацію їх фізичної та соціальної активності; вирішення негараздів, пов'язаних із їхнім життям у студентському містечку (кампусі). Окрім того, спільнота підтримує функціонування форуму для ветеранів та різноманітних віртуальних платформ [13].

Так, OneOp – віртуальна платформа, створена експертами з діяльності університетів Міністерства освіти у співпраці з Міністерством оборони США для оптимізації професійного розвитку студентів-військових, ветеранів і членів їх сімей. Платформа доступна також для постачальників послуг, які проводять безкоштовні курси з відкритим доступом, пропонують кредити для безперервної освіти, що охоплюють широкий спектр предметних галузей та агенцій тощо. На платформі студентська служба університету спільно із VCNG систематично проводить різноманітні панельні дискусії, що допомагає зорієнтуватись у проблемах, які виникають в таких студентів і допомогти знайти оптимальні шляхи їх вирішення. Наприклад, постійно чинна інтерактивна панельна дискусія «Соціальна справедливість і сім'ї військовослужбовців» (Social Justice and Military Families) зосереджена на підтримці соціальної справедливості в наданні послуг сім'ям військових (особливу увагу приділяють інклюзивній освіті та самообслуговуванню). Учасниками дискусії є військовослужбовці, ветерани і члени їх сімей, фахівці (соціальні працівники, юристи), а також усі прихильники забезпечення соціальної справедливості для названої категорії осіб. Панельна дискусія «Соціальна справедливість і соціальна робота» (Social Justice and Social Work) спрямована насамперед на соціальних працівників, які забезпечуватимуть соціальну справедливість у різних сферах життя клієнтів – студентів-військовослужбовців, ветеранів і членів їх сімей. Тут же обговорюють прояви соціальної несправедливості під час надання соціальних послуг [1].

Величезну аудиторію слухачів щороку збирає вебінар «Важливість планування майбутнього сімей військовослужбовців» (The Importance of Estate Planning for Military Families), на якому розглядають проблеми правильного планування майбутнього сім'ї військовослужбовця (у контексті її фінансової безпеки) на випадок його смерті або втрати працездатності. Вебінар проводять менеджери з персональних фінансів (PFM), які здійснюють соціальну підтримку військовослужбовців, ветеранів служби та їхніх сімей. Під час вебінару учасники обговорюють такі питання: переваги та обмеження заповітів і трастів; податки на нерухомість; бенефіціари страхування життя; передача транспортних засобів та нерухомого майна у випадку смерті власника; соціальна підтримка у випадку непрацездатності; планування майбутнього неповнолітніх дітей. Вебінар є цікавим для нас не лише тим, що він надає інформативну підтримку військовослужбовцям, ветеранам військової служби та членам їхніх сімей, але й виконує освітню функцію – слухачам зараховують 1,5 освітні кредити та видають сертифікат Центру фінансових сертифікатів (FinCert) для сертифікованих персональних фінансових радників (CFPC), який дозволяє займатися консультативною діяльністю з проблематики вебінару [13]. Отже, слухачі-

військовослужбовці одночасно отримують важливу для них інформацію щодо власної фінансової безпеки і знання, які вони можуть використати, надаючи професійну допомогу іншим. Подібні програми діють для підготовки сертифікованих професійних консультантів і терапевтів зі шлюбних та сімейних питань, сертифікованих адвокатів пацієнтів тощо [12].

VCNG має добре налагоджену систему менторської підтримки, за допомогою якої всі, хто потребує допомоги, вчасно її отримують. Виконавча рада VCNG (засідання відбуваються протягом року в третій понеділок кожного місяця) є посередником між ветеранською спільнотою та керівництвом університету [13].

Соціальна підтримка студентів у Корнельському університеті, як і в усіх інших університетах США, є досить інституалізованою, її провадять спеціально підготовлені кадри. Проте дуже часто ефективну соціальну підтримку тут можуть надавати й некваліфіковані небайдужі особи – волонтери, які здатні співпереживати, уміють швидко приймати рішення та ефективно діяти і, що надзвичайно важливо, завжди відгукуються на прохання про допомогу [3, с. 137].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, в Корнельському університеті, як і в інших університетах США (наприклад, Університеті в Берклі, Каліфорнія (University of California, Berkeley), Університеті Фордхем (Fordham University), Університеті Джорджа Вашингтона (The George Washington University)) соціальній підтримці студентів надається значна увага. В усіх згаданих закладах напрями соціальної підтримки співвідносяться з наявними категоріями студентів: першокурсники; ті, які не встигають у навчанні; обдаровані та лідери; ті, хто потребує працевлаштування; студенти, які приїхали на навчання з інших країн; військові, ветерани військової служби та їх сім'ї; студенти з інвалідністю; ті, хто вживають алкоголь чи наркотики; лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери; представники різних релігійних спільнот тощо. Студентські служби університетів надають консультативну, інформативну, психологічну, педагогічну та освітню соціальні підтримки всім категоріям здобувачів освіти, які цього потребують.

У перспективі вважаємо за доцільне проаналізувати ресурси, які використовують студентські служби університетів США для надання соціальної підтримки студентам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбенко С. В. Досвід адаптації військовослужбовців до цивільного життя в США. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил*. 2014. Вип. 2. С. 42–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2014_2_11 (дата запити: 28.05.2022).
2. Дацюк І. П. Порівняльний аналіз механізмів соціально-правового захисту військовослужбовців у розвинутих країнах світу. *Державне будівництво*. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_48 (дата запити: 05.06.2022).
3. Коляденко С. М. Партнерська взаємодія для здійснення соціальної підтримки студентської молоді в умовах ВНЗ. *Наукові записки [Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 1. С. 134–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_1_26 (дата запити: 04.06.2022).
4. Олексюк Н. С. Професійна підготовка фахівців соціальної реабілітації в Україні як вимога часу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Старобільськ, 2016. № 6 (303). Ч. III. С. 40–47.
5. Олексюк Н. С. Соціальна підтримка військовослужбовців Збройних Сил як важливий напрям соціальної політики у США. *Соціальна робота з різними категоріями населення у*

територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід : монографія / В. Поліщук, Н. Горішна, Г. Слозанська та ін. Тернопіль: Осадча Ю. В., 2018. С.182–199.

6. Романова Н. Ф. Роль студентських соціальних служб у вирішенні соціальних проблем в студентському середовищі. *Український соціум*. 2002. № 1. С. 32–37.
7. Сень Г. П. Теоретичні аспекти соціальної підтримки як фактора подолання стресу. *Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2007. № 2. С. 30–34.
8. Серга Т. О. Теоретичні засади соціального супроводу як технології соціальної роботи. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2011. Вип. 52. С. 222–228.
9. Чайковський М. Є. Критерії і показники ефективності соціально-педагогічної роботи у ВНЗ інклюзивної орієнтації. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. № 9. С. 103–113. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2012_9_13 (дата запиту: 03.06.2022).
10. Шумна Л. П. Поняття та види соціальної підтримки. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Випуск 17. Харків: ПРАВО, 2011. С. 119–125.
11. [Campus Resources & Student Support Services/Department of Mathematics at University of California Berkeley](http://campusresourcesandstudentsupportservices/mathematicsatucsb.edu). URL: <https://sa.berkeley.edu/conduct/resources/academic> (дата запиту: 01.06.2022).
12. Cornell University Student Services. URL: <https://cals.cornell.edu/undergraduate-students/office-student-services> (дата запиту: 28.05.2022).
13. Cornell University's military Community. URL: <https://military.cornell.edu> (дата запиту: 01.06.2022).
14. George Washington University Global Financial Literacy Excellence Center. URL: <http://gflec.org> (дата запиту: 01.06.2022).
15. Fordham University Student Services. URL: <https://www.fordham.edu/student-life/student-services/> (дата запиту: 01.06.2022).
16. Social worker in the U. S. Army. URL: <http://www.goarmy.com/careers-andjobs/amedd-categories/medical-service-corps-jobs/socialworker.html> (дата запиту: 01.06.2022).

REFERENCES

1. Gorbenko S. V. Dosvid adaptacii viys'kovoslužhbovtiv do civilnogo zhyttia v SSHA [Experience of adaptation of servicemen to civilian life in the USA]. *Zbirnyk naukovykh prac Kharkivskoho universytetu Povitrianyh syl* 2014. Vip. 2. ss. 42–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2014_2_11 (data zapytu: 28.05.2022) [in Ukrainian].
2. Datsiuk I. P. Porivnialnyi analiz mehanizmv socialno-pravovogo zahystu viys'kovoslužhbovtiv v rozvynutyh krainah svitu [Comparative analysis of mechanisms of social and legal protection of servicemen in developed countries]. *Derghavne budivnyctvo*. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_48 (data zapytu: 05.06.2022) [in Ukrainian].
3. Kolyadenko S. M. Partnerska vzaemodiya dlia zdiysnennia socialnoi pidtrymky studentskoi molodi v umovah VNZ [Partnership for the implementation of social support of student youth in the university]. *Naukovi zapysky Nighinskogo derghavnogo universytetu im. Mikoly Gogolia*. 2016. № 1. S. 134–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2016_1_26 (data zapytu: 04.06.2022) [in Ukrainian].
4. Oleksiuk N. S. Profesiyna pidgotovka fahivciv social'noi rehabilitacii v Ukraini yak vymoga chasu. [Social security of the person as a necessary condition for the effectiveness of social rehabilitation]. *Visnik Luganskogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky*. Starobilsk, 2017. № 1 (306). Ch I. S. 97–104 [in Ukrainian].
5. Oleksiuk N. S. Sotsialna pidtrymka viyskovoslužhbovtiv Zbroynyh Syl yak vazhlyvyu napriam socialnoyi polityky u SSHA [Social support of servicemen of the Armed Forces as an important direction of social policy in the United States]. *Socialna robota z riznymy kategoriyamy naselennia u terytorialniy hromadi: ukrayins'ki realiyi ta mizhnarodnyy dosvid* / V. Polishchuk, N. Horishna, H. Slozanska ta in. Ternopil: Osadcha Yu. V., 2018. S. 182–199. [in Ukrainian].
6. Romanova N. F. Rol' studentskyh socialnyh sluzhb u vyrishenni socialnyh problem v students'komu seredovyschi [The role of student social services in solving social problems in the students' community]. *Ukrainskyi socium*. 2004. № 1. S. 32–37. [in Ukrainian].

7. Sen H. P. Teoretychni aspekty socialnoyi pidtrymky yak faktora podolannia stresy [Theoretical aspects of social support as a factor in stress overcoming]. *Academiya praci i socialnyh vidnosyn Federatcii profspilok Ukrainy*. 2007. № 2. P. 30–34. [in Ukrainian].
8. Serga T. O. Teoretychni zasady socialnogo suprovodu yak tehnologii socialnoi roboty. [Theoretical principles of social support as technologies of social work]. *Socialni tehnologii aktualnyh problem teorii i praktyky*. 2011. Vip. 52. S. 222–228. [in Ukrainian].
9. Chaikovskiy M. E. Kryterii i pokaznyky efektyvnosti socialno-pedagogichnoi roboty u VNZ inkluzyvnoi orientacii. [Criteria and indicators of the effectiveness of social-pedagogical work in universities of inclusive orientation]. *Aktualni problemy navchannia ta vyhovannia ludey z osoblyvymy potrebamy*. 2012. № 9. С. 103–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2012_9_13. (data zapytu: 03.06.2022). [in Ukrainian].
10. Shumna L. P. Poniattia ta vydy socialnoyi pidtrymky [Concepts and types of social support]. *Zbirnyk naukovykh prac Kharkivskogo natsionalnogo pedagogichnogo Universytety imeny H. S. Skovorody*. Vypusk 17. Kharkiv: PRAVO, 2011. P. 119–125. [in Ukrainian].
11. [Campus Resources & Student Support Services / Department of Mathematics at University of California Berkeley](https://sa.berkeley.edu/conduct/resources/academic). URL: <https://sa.berkeley.edu/conduct/resources/academic> (data zapytu: 01.06.2022).
12. Cornell University Student Services. URL: <https://cals.cornell.edu/undergraduate-students/office-student-services> (data zapytu: 28. 05. 2022).
13. Cornell University's military Community. URL: <https://military.cornell.edu> (data zapytu: 01. 06. 2022).
14. George Washington University Global Financial Literacy Excellence Center. URL: <http://gflec.org> (data zapytu: 01.06.2022).
15. Fordham University Student Services. URL: <https://www.fordham.edu/student-life/student-services/> eng (data zapytu: 01.06.2022).
16. Social worker in the U.S.Army URL: <http://www.goarmy.com/careers-andjobs/amedd-categories/medical-service-corps-jobs/socialworker.html> (data zapytu: 29.05.2022).